

УДК 332.122

В. П. Приходько,

к. і. н., заступник голови Закарпатської обласної державної адміністрації

## ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ УМОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

*Узагальнено результати наукових досліджень розвитку регіональної економічної політики як ключового елемента соціально-економічного розвитку просторових систем. Визначено зміст регіональної економічної політики та її місце в загальнодержавній політиці України. Обґрунтовано, що необхідною умовою збереження єдиного економічного простору країни є поліпшення й розширення міжрегіональної взаємодії об'єктів виробничого та невиробничого секторів.*

*The results of research of regional economic policy as a key element of socio-economic development of space systems. The content of regional economic policy and its place in the national policy of Ukraine. Proved that a necessary condition for preservation of a single economic space of the country is improving and expanding inter-regional cooperation of manufacturing and non-productive sectors.*

*Ключові слова: виробничий сектор, економічна політика, регіон, сталий розвиток.*

*Key words: manufacturing sector, economic policy, the region, sustainable development.*

### ВСТУП

Характер і динаміка соціально-економічного розвитку регіону суттєво залежать від ефективності управління ним та дієвої регіональної політики. Управління забезпечує збалансоване функціонування елементів і підсистем регіонального господарського комплексу, спрямовує їх на вирішення загальнодержавних і регіональних завдань, створює передумови для покращення використання ресурсного потенціалу регіону та зростання рівня життя населення. Відповідно, на сучасному етапі одним з головних факторів подальших соціально-економічних перетворень у країні є забезпечення сталого й динамічного розвитку її регіонів на основі підвищення ефективності регіональної економічної політики.

На вибір наукового підходу до вирішення поставленої задачі вплинули роботи вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів та практиків, які займаються дослідженням й розв'язанням проблем регіону. Серед них такі дослідники, як: І. Балабанов, З. Варналій В. Геєць, С. Захарін, Б. Кліяненко, І. Кратко, А. Кредисова, Ю. Макагон, А. Мазаракі, І. Нижний, В. Новицький, Т. Семенова, В. Третяк, П. Фішер.

### ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою цієї статті є узагальнення результатів наукових досліджень розвитку регіональної економічної політики як ключового елемента соціально-економічного розвитку просторових систем.

### РЕЗУЛЬТАТИ

Практично всі регіони України мають безліч гострих і складних проблем — економічних, соціальних, етнополітичних, екологічних, на які більшою або меншою мірою вплинули кризові явища. Особливого значення набувають проблеми, пов'язані з формуванням і реалізацією ідеї єдиного економічного простору, що забезпечує безперешкодне переміщення ресурсів, товарів і послуг. Унаслідок цього нині відбувається трансформація принципів регіональної економічної політики від просторової експансії, моноцентризму, централізму й уніфікації до принципів поліцентризму й диференціації, на яких і повинна будуватися регіональна стратегія розвитку. Саме особливості нинішньої соціально-економічної ситуації в Україні зумовлюють специфічний зміст економічної політики регіонів, визначаючи багато в чому її сутність, критеріальну основу й механізми регуляції. У цих умовах залишається слабкорозробленим найважливіший аспект регіональної політики — регіональна економічна політика. Зокрема, це стосується самого визначення регіональної економічної політики, її структури, механізмів реалізації.

Деталізуючи окремі категорії, можна виокремити те, що регіональна економічна політика ґрунтується на двох поняттях: "регіональна політика" та "економічна політика". Економічна політика — це регулюючий вплив на економіку з боку державних органів, які перебувають під політичним контролем [9], що є найваж-

ливішою складовою частиною державної політики.

Незважаючи на свідомо крайні випадки, можна дати більш змістовне визначення. Економічна політика — свідомий регулюючий вплив на економіку, проведений у рамках певної концепції в інтересах досягнення сформульованих цілей [3].

Таким чином, невід'ємними ознаками економічної політики, на наш погляд, є наявність сформованих цілей і певної концепції, тобто загального задуму й несуперечливого набору заходів для його реалізації.

Під державною економічною політикою в найбільш загальному сенсі розуміється діяльність держави з питань централізації й децентралізації владних функцій у регулюванні економічних і соціальних процесів в адміністративно-територіальних утвореннях країни [9]. Тобто державна регіональна економічна політика — це політика балансування між економічним централізмом і господарською самостійністю регіону, в остаточному підсумку вона визначається якісним станом суспільства, його економіки й політики.

Характерна риса розглянутої проблеми полягає в тому, що основна увага при цьому приділяється регіональній економічній політиці держави, у той час як економічна політика регіонів практично не вивчається. При цьому дослідники зазвичай не дають самого визначення економічної політики регіону. Так, одні вказують, що існують державний і регіональний аспекти регіональної економічної політики [4].

Історично підтверджена світовим досвідом головна мета соціально-економічного розвитку будь-яких територій — підвищення життєвого рівня населення — може стати підставою для узгодження суперечностей між інтересами держави та її регіонів. Саме ця мета вказується Б.М. Данилишиним як єдина й незаперечна мета регіональної політики [6, с. 89]. Вона уточнюється також у Концепції державної регіональної політики [8], виокремлюється як "покращення якості життя населення" або підвищення добробуту населення серед цілей власної політики регіону та регіонального розвитку, формулюється як "підвищення добробуту і задоволення потреб життєдіяльності всього населення" для регіональної соціальної політики держави.

Результати дослідження дозволяють визначити, що розвиток регіональної економічної політики є режимом функціонування регіональної системи, орієнтованим на позитивну динаміку параметрів рівня та якості життя на-

селення, забезпеченого стійким, збалансованим багатofакторним відтворенням соціального, господарського, ресурсного й екологічного потенціалів території.

Ми підтримуємо думку М.І. Долішнього, який вважає, що регіональна політика не тождна територіальній політиці. Під останньою ми маємо на увазі розроблювану на рівні суспільства систему довгострокових цілей, механізмів реалізації й обліку наслідків діяльності з організації й облаштуваності території країни в цілому. Іншими словами, територіальна політика — це реалізація стратегії територіального розвитку країни в цілому. Регіональна політика — це діяльність із територіальної організації регіону, що може виходити як від місцевих органів, так і від центру [11]. Таким чином, учений також розмежовує стратегію розвитку й регіональну політику. Однак, на наш погляд, він невиправдано обмежує сферу застосування регіональної політики, виключаючи з визначення поняття розвитку й механізмів реалізації. Тим самим регіональна політика зводиться до "заморожування" існуючої системи регіональної економіки, не вирішуючи завдання підвищення її ефективності.

Доведено, що регіональна політика принципово відрізняється від усіх інших тим, що розглядає регіони й регіональні проблеми в комплексі й спрямована на узгодження загальнодержавних і регіональних інтересів.

"Під регіональною політикою в Україні розуміється система цілей і завдань органів державної влади з управління політичним, економічним і соціальним розвитком регіонів країни, а також механізм їхньої реалізації. Під регіоном розуміється частина території, що володіє спільністю природних, соціально-економічних, національно-культурних й інших умов. Регіон може збігатися з границями території області або поєднанням декількох областей" [10].

Аналіз різних точок зору дозволяє зробити висновок про істотний розкид думок з принципів питань змісту регіональної політики.

По-перше, об'єктом регіональної політики визначаються або області, або регіони, що включають ряд областей. Є пропозиції розглядати об'єктами державної регіональної політики муніципальні утворення. Так, О.І. Амоша виокремив чотири рівні регіональної політики: державна стратегія регіонального розвитку й відповідна їй державна політика; міжрегіональна політика асоціації економічної взаємодії; регіональна політика області; локальна політика місцевого самоврядування [1].

О.Г. Гранберг також розглядає міжрегіональну регіональну економічну політику, виокремлюючи в якості її суб'єктів міжрегіональні асоціації [5].

По-друге, предметом регіональної політики пропонується розглядати або "відносини між елементами середовища регіону" (власне кажучи, забезпечення комплексного економічного й соціального розвитку), або нерівності між регіонами, або інтереси регіонів, або взаємодію інтеграції й самостійності регіонів у єдиному економічному просторі, або сукупність регіональних аспектів різних видів політик.

По-третє, у структурі регіональної політики в одному випадку виокремлюються загальнодержавна і регіональна частини, в інших випадках мова йде або про політику, що має статус державної, але яку випрацьовують регіони, або про політику, яка здійснюється державними органами управління.

По-четверте, у ряді випадків, зокрема і в офіційному трактуванні, допускається досить широке тлумачення регіональної політики, згідно з яким до сфери її діяльності входять формування регіональних відносин, розподіл власності й господарських повноважень між рівнями управління, формування єдиного економічного простору тощо.

По-п'яте, допускається змішування понять "стратегія територіального розвитку" й "регіональна політика".

Виходячи з досвіду розробки наукових і офіційних матеріалів з регіональної економіки й регіональної політики, а також з огляду на результати аналізу позицій різних авторів, спробуємо визначити зміст регіональної економічної політики та її місце в загальнодержавній політиці України. Вважаємо, що регіональна економічна політика — це діяльність органів державної влади й управління (сукупність принципів, цілей, завдань, заходів) з узгодження загальнонаціональних і регіональних інтересів і забезпечення на цій основі оптимального розвитку регіонів та вирішення територіальних проблем міжрегіонального й загальнодержавного характеру.

Сутність регіональної економічної політики полягає в тому, щоб максимально використати в інтересах усього суспільства сприятливі територіальні передумови й фактори та мінімізувати негативний вплив несприятливих природних і економічних умов на соціально-економічне положення окремих регіонів.

Результати дослідження дозволили визначити, що предметом регіональної політики є забезпечення комплексного вирішення про-

блем (промислових, соціальних, екологічних, демографічних тощо). Вона охоплює не тільки всі стадії економічного відтворення регіону, але й відтворення населення та природного середовища на конкретній території. Тобто коли предметом регіональної політики визначається комплексний взаємопов'язаний розвиток різноманітних елементів господарства регіону, то це означає, дійсно, всеосяжний розгляд усіх умов і проявів життєдіяльності на конкретній території.

На території будь-якого регіону здійснюються відтворювальні процеси в економіці, соціумі й природному середовищі. Границі регіону, як правило, не збігаються з територіальними межами відтворювальних процесів. У принципі, вони й не можуть збігатися, оскільки територіальні поширення кожного з трьох видів відтворення істотно різняться. Економічний відтворювальний процес в основному завершується (тобто взагалі може описуватися як відносно завершений) у рамках держави. Тому відтворення господарства регіонів має істотно обмежений характер, і чим менш розвинений регіон, тим більше значення для нього мають екзогенні фактори.

Відтворення в соціальній сфері більшою мірою тяжіє до локальних регіонів розселення, у межах яких забезпечуються основні потреби населення. В умовах невеликої рухливості населення й трудових ресурсів можна говорити про те, що процес відтворення населення в основному здійснюється в рамках суб'єктів регіонів. У регіонах, що мають більшу територію, з метою аналізу й обґрунтування регіональної політики в соціальній сфері доцільно виокремлювати підрайони, які мають істотні розходження в показниках відтворення й рівня життя населення.

Відтворення природного середовища пов'язане з екологічними системами, які мають свою географію, що не збігається з адміністративно-територіальним поділом. Отже, об'єктом регіональної політики, яка має переважно екологічну спрямованість, повинні виступати території, області або їхні частини [7].

В основі організації спільної діяльності державних і регіональних органів управління лежить розподіл прав держави та її суб'єктів у різних сферах. Однак сам цей розподіл (власності на природні ресурси й на майно, розпорядження фінансовими й бюджетними ресурсами тощо) не повинен відноситися до регіональної політики, оскільки має базове значення для формування державних відносин і системи управління державою. На законах, що

визначають характер і розподіл власності, базуються й процеси формування єдиного економічного простору. Вочевидь, ці закони будуть досить потужно впливати й на регіональний розвиток. Зокрема, певні варіанти розподілу власності на природні ресурси можуть по-різному вплинути на диференціацію рівнів соціально-економічного розвитку регіонів і на можливості держави щодо регулювання цього процесу. Тому в ході підготовки відповідних законодавчих положень необхідно передбачати регіональні наслідки їхньої реалізації. Однак це зовсім не означає, що ці положення повинні вироблятися в рамках регіональної політики.

Слід зазначити, що регіональна політика не є сумою регіональних аспектів інших політик, які розглядають лише окремі елементи господарства деяких регіонів, головним чином з позиції держави. У результаті кожна політика (соціальна, промислова і т. ін.) виділяє лише окремі регіони за своїми критеріями.

На сьогодні основною метою економічного розвитку більшості країн і їхніх регіонів є поліпшення якості життя населення. Цілями соціально-економічного розвитку регіону визнаються збільшення доходів, поліпшення освіти, харчування й охорона здоров'я, зменшення рівня бідності, оздоровлення навколишнього середовища, рівність можливостей, розширення особистої свободи, збагачення культурного життя [2, с. 122].

Відповідно до цілей розвитку регіонів будується система критеріїв (характеристик розвитку) і показників, якими вимірюються ці критерії. Незважаючи на деякі відмінності між країнами й регіонами в ієрархії цінностей і в цілях розвитку міжнародні організації, оцінюють рівень розвитку країн і регіонів за певними універсальними інтегральними показниками. Одним з таких показників є індекс розвитку людини, розроблений у рамках Програми розвитку ООН. При цьому для розрахунку використовуються три показники економічного розвитку: очікувана тривалість життя при народженні, інтелектуальний потенціал (письменність дорослого населення й середня тривалість навчання), величина подушного доходу з урахуванням купівельної спроможності валюти та зниження граничної корисності доходу.

Разом з інтегральними показниками, одним з яких є індекс розвитку людини, використовуються й окремі показники розвитку регіонів: національний дохід на душу населення, рівень споживання окремих матеріальних благ, рівень

диференціації доходів, тривалість життя, рівень фізичного здоров'я, рівень освіти, рівень щастя населення.

Особливе значення у визначенні рівня економічного розвитку регіону мають традиційні показники, що описують рівень виробництва та споживання благ і зростання цього рівня з розрахунку на душу населення: валовий національний продукт (ВНП), валовий внутрішній продукт (ВВП), реальний ВНП на душу населення, темпи зростання цих показників.

Для оцінювання динаміки розвитку регіональної економіки доцільно використовувати показники, що оцінюють темпи економічного зростання в регіоні. Ефективність економіки регіону має двосторонню спрямованість: по-перше, це співвідношення досягнутих результатів господарської діяльності регіону з розміром здійснених витрат (тобто внутрішня ефективність економіки регіону); по-друге, це ступінь участі цієї територіальної одиниці у вирішенні загальнодержавних завдань. Для вимірювання ефективності господарства регіону застосовуються різноманітні показники, що відображають як внутрішню ефективність регіонального господарського комплексу, так і ефективність його участі у вирішенні загальнонаціональних проблем. Разом з узагальнюючими показниками використовуються часткові показники, що характеризують ефективність використання окремих видів виробничого потенціалу регіону.

Метою регіональної економічної політики є створення умов для поліпшення якості життя людини незалежно від місця її проживання через забезпечення територіально цілісного й збалансованого розвитку України, інтеграцію регіонів у єдиному політичному, правовому, інформаційному та культурному просторі, максимально повне використання їхнього потенціалу з урахуванням природних, економічних, історичних, культурних, соціальних та інших особливостей, підвищення конкурентоспроможності регіонів і територіальних громад.

Державне регулювання економічного розвитку регіонів передбачає використання форм і методів узгодження інтересів між центром та регіонами, посилення взаємозв'язку між використанням міжрегіональних і внутрішньорегіональних матеріальних ресурсів та фінансових потоків, способів удосконалення механізму державної підтримки соціально-економічного розвитку регіонів, особливо депресивних регіонів.

Слід зазначити, що через відсутність прямого впливу на економічний розвиток регіонів

міжбюджетні відносини в зарубіжній літературі до регіональної економічної політики, як правило, не зараховують.

Регіональною економічною політикою зазвичай вважають інвестиційну підтримку, інакше кажучи, — заходи, що безпосередньо впливають на економічний розвиток регіонів. Тому не дивно, що організацію міжбюджетних відносин і проведення регіональної економічної політики в більшості країн здійснюють різні міністерства та відомства. Міжбюджетними відносинами опікуються міністерства фінансів, регіональною економічною політикою — міністерства економіки або спеціальні міністерства з регіональних питань.

Особливості проведення регіональної економічної політики певним чином залежать від типу державного устрою. У федеральних державах, на відміну від унітарних, повноваження регіонів — суб'єктів федерації — є ширшими, а економічна політика, яку проводить регіональна влада, істотно впливає на розвиток територій. У федераціях влада регіонів активніше залучається до реалізації, власне, регіональної економічної політики — співфінансування тих чи тих видатків, спільне (з федеральними органами влади) прийняття рішень відносно вибору підтримуваних територій і використовуваних для цього інструментів. Проте останніми роками відбувається зближення федеральних і унітарних держав за тією роллю, яку місцева влада відіграє в реалізації економічної політики.

Звідси можна зробити висновок, що просте додавання заходів, здійснених у рамках кожної окремої політики, не може відбивати більш-менш повний комплекс дій держави з вирішення регіональних проблем.

У рамках регіональної економічної політики слід виокремити два взаємозалежні аспекти: регіональну економічну політику держави; економічну політику регіону.

Демократизація всіх сфер життєдіяльності суспільства вимагає демократизації взаємин між центром і регіонами через поглиблення їхньої самостійності в регулюванні економічних і соціальних процесів на своїй території. У цих умовах державна регіональна економічна політика — не тільки й не стільки політика забезпечення пріоритету загальнодержавних інтересів, але політика забезпечення балансу інтересів країни та її суб'єктів-регіонів. Тобто державна регіональна економічна політика є політикою вибору механізму реалізації макро- і мікроекономічної політики на регіональному рівні.

Історія показує, що регіональна політика існувала і в умовах царської Росії, і в умовах жорстко централізованої радянської держави. Певне місце вона буде займати й у демократичній державі. Однак слід зазначити, що державний устрій — не результат і не завдання регіональної політики. Безумовно, регіональна політика впливає на процес формування держави. Проте не вона визначає основні напрямки й інтенсивність цього процесу. Отже, не включаючи формування державних відносин до завдань регіональної політики, необхідно визначити форми взаємозв'язку політики державного будівництва й регіональної політики. Потрібно вказати принаймні на деякі очевидні напрями такої взаємодії.

У кожній країні цілі та завдання регіональної економічної політики різні. Зокрема, головні напрямки регіональної політики західноєвропейських держав переважно пов'язані з долею проблемних регіонів: депресивних, старопромислових, слабозвинених та ін. У країнах, що розвиваються, регіональна політика вимагає залучення до господарського обігу нових територій і ресурсів, інтеграції різних просторів у єдиний національний ринок, пом'якшення суперечностей між містом і селом, регулювання процесу урбанізації та інше.

Однак, М.І. Долішній стверджує, що регіональній політиці практично всіх без винятку країн притаманні такі цілі [11]: створення й укріплення єдиного економічного простору та забезпечення економічних, соціальних, правових і організаційних основ державності; відносне зрівнювання умов соціально-економічного розвитку регіонів; пріоритетний розвиток регіонів, що мають особливо важливе стратегічне значення для держави; максимальне використання природних ресурсів; запобігання забрудненню довкілля.

Для регіонів з високою концентрацією виробництва, екологічно несприятливих з диверсифікованою структурою господарства, найвищим рівнем прибутку на одного жителя потрібна розробка економічних заходів задля запобігання надмірній господарській активності та концентрації населення, оздоровлення природного середовища, стимулювання ресурсозбереження і ресурсозабезпечення. Щодо регіонів зі значною концентрацією виробництва, високою часткою прибутку на одного жителя, то їм також потрібна жорстка політика ресурсозбереження й оздоровлення природного середовища. Однак поряд з високими

нормативами плати за регіональні ресурси повинні передбачатися й певні субвенції з вищерайонного бюджету на реалізацію названих програм. Для регіонів, які умовно можна віднести до промислово депресивних (з низькими темпами зростання обсягів виробництва, високим рівнем інвестицій у їхній розвиток і низькою віддачею, невисоким рівнем прибутку на особу), необхідна розробка програм переорієнтації на розвиток нових передових, технологічно високих і екологічно чистих виробництв, реалізація програм з перекваліфікації кадрів.

### ВИСНОВКИ

Визначено, що витоками теорії розвитку регіональної економічної політики є методологічні підходи, сформовані в межах теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки школами класичної та неокласичної політекономії, представники яких опрацювали моделі економічних циклів, полюсів зростання, технологічного детермінізму дифузії нововведень. Зазначено, що регіональній економічній політиці відводиться провідна роль у забезпеченні інтеграції територій. Тому регіональною політикою можна вважати таку систему дій, яка реалізує інтереси держави відносно регіонів і внутрішні інтереси самих регіонів відносно до самих себе й держави адекватними методами, способами, важелями впливу. Регіональна економічна політика характеризується певною сукупністю цілей, завдань, механізмів, які в остаточному підсумку визначають її стратегію й тактику. Вона ґрунтується на врахуванні широкого спектра національних, політичних, соціальних факторів, що й дає можливість ефективно впливати на регіональний розвиток. При визначенні пріоритетних напрямів регіональної економічної політики беруться до уваги демографічні, екологічні, виробничі та інші проблеми, вирішення яких сприяє загальному економічному розвитку регіонів.

Наголошено, що необхідною умовою збереження єдиного економічного простору країни є поліпшення й розширення міжрегіональної взаємодії об'єктів виробничого та невиробничого секторів, а це вимагає щільної взаємодії виробничо-економічних систем регіонів як між собою, так і з центром регіональної системи (органами управління), що є ознакою стабільності функціонування господарського комплексу територій, результатом дієвих економічних трансформацій при формуванні й розвитку регіональної економічної політики.

### Література:

1. Амоша О.І. Проблеми інтеграції прикордонних регіонів України і Росії / О.І. Амоша, Л.М. Соломатіна, Ю.В. Макогон, В.М. Дегтярьова // Економіка промисловості. — 2001. — № 3. — С. 3—7.
2. Бутко М.П. Регіональне управління: інноваційний підхід: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.П. Бутко, О.О. Зеленська, С.М. Зеленський та ін.; за заг. ред. д. е. н., проф. М.П. Бутка. — К.: Знання України, 2006. — 560 с.
3. Голиков А.П. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст / А.П. Голиков, Н.А. Казакова, Ю.Г. Прав. — Харьков: Экограф, 2009. — 240 с.
4. Государственная политика и управление // Концепции и проблемы государственной политики и управления / Под ред. Л.В. Сморгунова. — М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2006. — 384 с.
5. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики / А.Г. Гранберг. — М.: ГУ-ВШЭ, 2004. — 494 с.
6. Данилишин Б.М. Соціально-економічні проблеми розвитку регіонів: Методологія і практика / Б.М. Данилишин, Л.Г. Чернюк, М.І. Фащевський; за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. — Черкаси: ЧДТУ, 2006. — 315 с.
7. Дьомкін В.О. Вступ до екологічної політики / В.О. Дьомкін. — К.: Тандем, 2000. — 194 с.
8. Концепція державної регіональної політики: затверджена Указом Президента України № 341/2001 від 25 травня 2001 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [www.president.gov.ua/officdocuments/82563326.html](http://www.president.gov.ua/officdocuments/82563326.html).
9. Концепція національної екологічної політики України на період до 2020 року: затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 880-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=880-2007-%F0>.
10. Пепа Т.В. Просторовий розвиток регіональних соціально-економічних систем в контексті державної регіональної політики / Т.В. Пепа // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: науковий збірник / За ред. І.Г. Ткачук. — Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. — Вип. IV. — Т. 2. — С. 85—91.
11. Регіональна політика: методологія, методи, практика / Відп. ред. акад. М. Долішній; НАН України, Інститут регіональних досліджень. — Львів, 2001. — 700 с.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2012 р.